

Dési Ábel

DIALÓGUS A TÖRTÉNELEMMEL

Tito válogatott művei

Josip Broz Tito: Izbor iz djela 1—5. SVJETLOST, Sarajevo, 1977.

1.

Tito elvtárs válogatott műveinek ez a gyűjteménye egy történelmi életút összegezésének és összefoglalásának az eredményeként jelenik meg. Ez a gyűjtemény nemcsak válogatást ad egy történelmi életút dokumentumaiból és e formában összefoglalja, elemzi és értékeli korunk világtörténetének legfontosabb eseményeit, jelenségeit és politikai áramlatait, hanem egyúttal bepillantást ad a történelem műhelyébe, egy forradalmi életút páratlan ívű és tartalmú világtörténelmi jelenségébe.

Ma már általánosan elismert tény, hogy Tito elvtárs korunk egyik legkiválóbb forradalmára, államférfija és a második világháború egyik legkiválóbb hadvezére is. És ennek a történelmi életútnak az eredményeit és világtörténelmi jelentőségét ma már azok is elismerik, akik különböző politikai érdekek és korlátok miatt nem egyeznek ennek a történelmi életútnak az eredményeivel és világtörténelmi hatóerejével.

Ha a szocializmus történetét áttekintjük, akkor világosan láthatjuk azt is, hogy Lenin utáni korszaknak Tito a legkiválóbb forradalmára és államférfija. De nemcsak a szocializmus történetének, hanem a huszadik század világtörténelmének is az egyik legnagyobb alakja. Ennek a páratlanul nagy, egyedülálló teljesítménynek a jellegét és értékét az adja meg, hogy mindezt Tito mint egy kis nép forradalmi vezére vitte véghez. Ennek a ténynek a jelentőségét még jelentősebben emeli az a szubjektív életút, amelyet Tito mint ember és forradalmár megtett. Tito életútja a szenvedő nyomorgó proletariátus legmélyéről indul el, és végül is el tudott jutni e világtörténelmi jelentőségű történelmi szerepig és jelentőségig ez csak ennek az életútnak és pályának a páratlan teljesítményét és gazdaságát igazolja.

Ennek a világtörténelmi pályának a lényege az, hogy sikerült aktív és mindenütt ható történelmi tényezőként szerepelnie és kihatnia egész Európa történelmi folyamatainak a kialakulására. Jugoszlávia történelmi felemelkedése, világtörténelmi útja egybeesik Tito történelmi szereplésével és történelmi útjával. E kettő harmonikusan kiegészíti és áthatja egymást. Jugoszlávia történelmi útja is egy szakadatlan felfelé ívelés a történelem homályából. A történelem alatti élet minden nyomorúságát és szenvedését kellett átélni és végigszenvedni évszázadokon át, amíg ez a fejlődés eljutott a történelmi fordulópontig — a sorsdöntő 1941-ig. Épp ekkor, amikor minden reménytelennek és kilátástalannak látszott, ekkor indult meg a fejlődés a történelem mélyéből a történelem csúcsára, ekkor indult meg a forradalmi út, amely a mai világpolitikai tekintélyig ívelt. Eddig csak a nagy népek lehettek világtörténelem-alakítók és a nagy népek vezérei lehettek világtörténelmi szereplők (Nagy Sándor, Julius cézár, Napóleon, Lenin stb.). Tito életútja és teljesítménye azt mutatja, hogy egy kis nép nagy fia is lehet világtörténelmi személy és olyan egyéniség, akinek a tevékenysége messzemenően kihat korának minden áramlatára, eseményére.

Az emberi történelem nagy államférfiai rendszerint nagy hódítók voltak, akik világtörténelmi szerepüket rendszerint azzal vívták ki, hogy más népeket leigáztak, de ugyanakkor igen keveset tettek népük szabadságáért, művelődéséért és emberi méltóságáért. Lenin volt az első államférfi, aki népének történelméből csinált világtörténelmet, és ezt a lenini példát folytatja Tito is, aki egész eddigi életével és forradalmi tevékenységével azt bizonyította be, hogy egy kis nép is lehet világtörténelmi tényező, és egy kis nép forradalmi vezére is lehet általánosan ismert, nagyrabecsült világtörténelmi személyiség.

Jugoszlávia az utóbbi évtizedekben olyan világpolitikai és világtörténelmi tényező — bátran kimondhatjuk nagy hatalom — lett, ami egy ilyen kis nép számára azelőtt szinte elképzelhetetlen teljesítmény lett volna. Ezt a kiemelkedő szerepét nem azzal vívta ki, hogy más népeket meghódított és leigázott, nem azzal, hogy hatalmas energiaforrásai vagy ásványkincsei vannak — Jugoszlávia ezt a világtörténelmi szerepét kizárólag azzal érte el, hogy a maga társadalmi és történelmi gyakorlatában a legjobban értette meg a világtörténelem belső erőit és fejlődési tendenciáit. Az elsők között értette meg azt, hogy a világtörténelmi haladást többé nem lehet sem megérteni, sem befolyásolni az eddigi sablonok és receptek szerint.

A jugoszláv világtörténelmi példa tehát a történelmi gondolkodás és a történelmi cselekvés forradalmi egységén alapul. Ez pedig a történelmi fejlődés belső egységét, belső energiáját használja fel a maga történelmi gyakorlatában és ezzel összhangban igyekszik kihatni más népek és nemzetek történelmi gyakorlatára is. Egyúttal azt is láthattuk és ma is látjuk, hogy sokszor a nagy hatalmak cselekvései és tettei történelemellenesek voltak, és mint ilyenek már eleve kudarcra voltak ítélve.

Erre a legjobb példa talán a vietnami háború volt. Ez a háború azt

bizonyította be, hogy a világ legnagyobb katonai hatalma vereséget szenvedett egy kis nép elszántsága és egysége előtt. Sem a legmodernebb technikai, sem a legnagyobb harci haderő, sem a hatalmas bombázások nem tudták megtörni e kis nép erejét és élniakarását. Vietnamra több bomba hullott, mint a második világháború alatt a világ összes országaira együttvéve.

A nagyhatalmak önmagukban véve nem hatalmasok. A nagyhatalmak hatalmát csak akkor lehet megvalósítani, ha a kis népek e hatalom előtt meghódnak és előre beismerik vereségüket és tehetetlenségüket.

A jugoszláv történelmi példa lehetővé tette azt is, hogy a nemzetközi munkásmozgalomban megtört a sztálini korszakra oly jellemző vasfegyelem és vak engedelmesség korszaka. Az egykori Kommintern világpolitikai koncepciója csődöt mondott. A központi irányítás régi módja a receptadás kötelező elfogadása végleg döntő vereséget szenvedett.

Emlékezzünk csak rá: 1948-ban minden kommunista párt kórusban harsogta azt, amit Moszkvában kimondtak. Húsz évvel később az európai kommunista pártok túlnyomó többsége már határozottan szembefordult ezzel a politikai tendenciával és a csehszlovák események után szembekerült az eddigi irányvonallal. Az olasz, a francia és a spanyol kommunista párt e szembefordulása a moszkvai receptpolitikára súlyos csapást mért.

Ma már jól tudjuk, hogy mindez aligha lett volna lehetséges, ha a jugoszláv NEM nem következik be 1948-ban, és később a sztálini politika nem szenvedett volna oly súlyos vereséget. Ma már tudjuk azt is, hogy Tito fogalmazta meg a Sztálin vádjaira felelő leveleket és jugoszláv álláspontot. A történelem az ő előrelátásának adott maradéktalanul igazat.

Jugoszlávia világtörténelmi szerepe azt jelenti, hogy termékeny és hatásos dialógusra lépett a történelemmel. Ennek a világtörténelmi dialógusnak a nyelvét és folyamatát csak akkor tudjuk teljesen és igazán megérteni, ha ismerjük és megértjük Tito forradalmi életútját és tevékenységét. Az ő élete is csak ennek a világtörténelmi folyamatnak a keretében érthető és értékelhető igazán.

Jugoszlávia példája azt mutatja, hogy a szocializmus olyan reális világtörténelmi folyamattá vált, amelynek jellegét és kisugárzó mivoltát jelentősen befolyásolja a jugoszláv példa: az öngazgató társadalom jugoszláv példája.

Tito egész élete és tevékenysége ennek a történelmi folyamatnak, történelmi szükségszerűségnek a feiismerését és aktív támogatását szolgálta; olyan történelmi teljesítmény ez, amelyet századunkban csak Lenin teljesítménye szárnyal túl.

Tito művei is teljes mértékben magukon viselik ennek a történelmi hivatásnak a meghatározó és alakító jellegét. Művei is ezért mindig a társadalmi és a történelmi gyakorlat folyamatában jöttek létre és ezért mindig egyformán tekintenek a megtett útra és a következő feladatok és megoldások konkretizálására, ezért is nélkülöznek minden száraz elvontságot és üres teoretizálást. A közvetlen valóság nyelvén szólnak a

dolgokról, ez a nyelv a tények és folyamatok közvetlen nyelve. Kritikus tudatként viszonyul a maga létehez és e kritikai jellegét állandó társadalmi konkrétságából meríti.

Ez a gondolkodásmód teszi lehetővé, hogy a legfontosabb társadalmi és történelmi sorsfordulók alkalmával felismerje a legfontosabb feladatok jellegét, természetét, és történelmi távlatokban adjon feleletet az előttünk álló kérdésekre. Ez a történelmi gondolkodás különösen kifejezésre jut a történelmi sorsfordulók és fontos határozatok alkalmával elmondott beszámolókból és a nemzetközi konferenciákon tartott beszédekben.

Tito elvtárs a szemünk láttára lett világtörténelmi személy. A háború előtti években illegális pártmunkás volt. Forradalmár, aki különféle álnevet viselt, akinek a tevékenységét és lakhelyét mindig csak néhány ember ismerte. A népi forradalom éveiben kezdetben csak forradalmi álnevét ismerték. Teljes nevét és néhány adatát csak 1944 nyarán ismerték meg. Életének és munkásságának fontosabb dátumait pedig csak jóval a háború befejezése után. Dediđer első Tito életrajza csak 1952-ben jelent meg Tito 60. születésnapjára.

Tito nemzetközi tevékenysége lassan és fokozatosan bontakozott ki. A hidegháború korszaka után, az ötvenes évek közepén ő már az új világpolitikai irányzat első hírnöke és megszervezője.

Ez a világtörténelmi diadalút azóta is tart. Mi abban a kivételes szerecsében és kiváltságban részesültünk, hogy kortársai és megfigyelői lehetünk e példátlan világtörténelmi szereplésnek és történelmi útnak. Tito a szemünk előtt tárta fel az öngazgató társadalom világtörténelmi feladatát és példáját, és ezzel elérte azt, hogy a jugoszláv társadalom fejlődésének egyik legfontosabb kérdése és megoldott feladata, állandóan gazdagodó és kiteljesedő eredménye világtörténelmi példa és modell lehetett. Ez azért volt lehetséges, mert a sztálini korszak mély válsága után bebizonyította azt, hogy a szocializmus nemcsak így lehetséges, hanem azt is, hogy ezekkel a jugoszláv példákkal és megoldásokkal szembe kell nézni többé kevésbé minden országnak, amelyik a szocializmus felé tart.

A jugoszláv példa — az öngazgató társadalom — van tehát hivatva arra, hogy visszaadja az emberiségnek a hitét abba, hogy a szocializmus tényleg megvalósítható, és hogy ez a történelem igazi távlata és megoldása.

Ezeket a gondolatokat ébreszti bennünk Tito válogatott műveinek az olvasása és tanulmányozása. Ezért kell olvasni, tanulmányozni újra átgondolni e műveket. És mindezt azért tesszük, mert ez közvetlen dialógus a történelemmel. Korunk történelme születik újjá a szemünk előtt; az események elemzése és bírálata megérteti velünk a mi történelmi helyzetünk és távlatunk lényegét is.

Tito elvtárs válogatott művei azzal a céllal készültek a jubileumi évben, hogy összefoglalják és áttekinthető módon az olvasók elé tárják mindazt, amit a mai körülmények közt a legfontosabbnak és legaktuálisabbnak tartunk.

Ez a válogatás egyúttal két történelmi dátumot is fémjelez. Tito 85. születésnapját és 40 éves pártvezetői, forradalmi jubileumát is. De ez a válogatás egyúttal egy másik dátumot is feltár, Tito elvtárs több mint 50 éves közírói tevékenységét. E gyűjtemény időrendbeni első cikke 1926-ban íródott és jelent meg.

E válogatás 5 tematikus egységben (vagyis 5 kötetben) adja közre Tito válogatott műveit. Minden kötetnek 2—3 szerkesztője volt és egy recenzense. Ez a jól összehangolt csoportmunka lehetővé tette, hogy a viszonylag rövid idő ellenére is tematikus egységben és jó válogatásban kapjuk kézhez Tito életművének legfontosabb alkotásait.

E gyűjtemény megjelenését nagymértékben elősegítette és megkönnyítette az is, hogy folyamatban van Tito összes műveinek mintegy 50 kötetre tervezett kiadása. Ebből már meg is jelent 4 kötet, amely az 1939-ig terjedő időszakot foglalja össze. Az év végéig megjelenik még 6 kötet, amely a háború éveinek az anyagát is közli.

E gyűjtemény szerkesztő bizottsága alapos és nagy munkát végzett. Az összeállításból véleményünk szerint indokolatlanul maradt ki Tito elvtársnak a Kumroveci Pártfőiskolán tartott előadásorozata. Ezeknek az előadásoknak — véleményünk szerint — az első kötetben (a kongresszusi beszámolókat közlő kötetben) kellett volna megjelenniük.

A másik komolyabb észrevételünk az, hogy az öngazgatásról szóló kötet anyagában nem tudunk olyan világosan eligazodni, mint a többi kötet anyagában. Itt a címek csak az újságban megjelent változatok alapján kerültek közlésre, és hiányzik a megjegyzés, hogy hol és mikor hangzottak el. Ez a kötet a többihez viszonyítva a lazán összefüggő kisebb-nagyobb töredékeket fűzi össze. A többi kötet viszont a teljesebb nagyobb egységeket közli, és minden cím mellett pontosan közlik a beszéd elhangzásának a helyét és idejét is.

A közvélemény mindig a hely és időpont szerint, és nem az újságok sokszor önkényes címadása szerint tartja számon Tito beszédeit. Itt is helyesebb volna feltüntetni azt, hogy például ez a beszéd a szakszervezetek országos kongresszusán hangzott el ekkor és ekkor, itt és itt, vagy például ebben és ebben az üzemben vagy tudományos akadémián. Ezeknek az információknak a hiánya sokszor megnehezíti a tájékozódást és rendszerezést különösen a fiatal és a kevésbé tájékozott olvasóknál.

Végül úgy véljük, hogy ez az összeállítás sem használta ki teljesen a fenálló lehetőségeket. Egy ilyen összeállításban okvetlenül helyet kellett volna kapnia egy kötetnek, amelyik a nemzetközi munkásmozgalom kérdéseivel foglalkozik. Ez a témakör részben már jelen van e gyűjtemény

5. kötetében, amelyik a jugoszláv külpolitikával foglalkozik. Mi úgy véljük, hogy a nemzetközi munkásmozgalom kérdéseit mégis jobb volna egy külön kötetben is összegyűjteni és rendszerezni.

3.

A válogatott művek első kötete Tito elvtárs kongresszusi beszámolóit tartalmazza, továbbá azt a két beszámolót, amelyet a zágrábi pártkonferencián tartott 1928-ban, illetve az V. országos pártkonferencián 1940-ben. Ezután időrendi sorrendben következnek a párt V., VI., VII., VIII., IX. és X. kongresszusán elhangzott beszámolók.

A kötetnek ez az időrendi beosztása, továbbá a teljes anyagok közlése lehetővé teszi, hogy Tito pártvezetői és forradalmi tevékenységét áttekintsük az elmúlt 50 év folyamán. Ez az ötven év nemcsak egy időrendi kontinuitást fejez ki, hanem egy olyan korszakos egységet is, amely lehetővé teszi, hogy végigkísérjük Tito egész forradalmi életútját és tevékenységét az elmúlt 50 év alatt. Ez a kötet tehát az egész életút szintézisét és összegezését adja.

E kötet olvasásakor világossá válik, hogy hogyan és miért is lehetett Tito elvtárs a párt vezetője, hogy kiváló eszmei, szervezői és erkölcsi sajátságai hogyan jutottak kifejezésre már ezekben az években is. A háború előtti pártkonferenciára készült beszámolókat olvasva (az 1928-as és 1940-es beszámolókra gondolunk) is tisztán láthatjuk, hogy a fogalmazás, végiggondolás, a lényeg világos, érthető és tömör kifejezése egy olyan forradalmárt mutat be, aki nagyon tisztán, világosan látja a dolgokat, és ezt ugyanilyen tisztán, világosan ki is tudja mondani. Nemcsak a való helyzetet látja és a konkrét feladatokat, hanem a történelmi távlatot is.

E beszámolók tárják fel a legtisztábban azt a forradalmi harcot és utat, amelyet a párt megtett az utóbbi évtizedekben, és megvilágítják egyben a jövő távlatait és a történelem meghódításának a távlatát és útját is. Egy világtávlatokban gondolkodó és cselekvő forradalmárnak a legszebb és a legnehezebb feladata mindig az volt és az lesz, hogy a történelem embertelen és tőlünk idegen erőit az ember és az emberiség hasznára fordítsa. A történelmi időnek, a történelmi cselekvésnek ez a humanizálása csak a történelmi méretű és tartalmú forradalmi cselekvésben valósítható meg.

A jugoszláv társadalmi fejlődés mindig az új és a megújuló forradalmak jegyében alakult. A népi forradalom évei után jött a mi második forradalmunk, amely a sztálini korszak legyűrését a sztálini dogmatizmus elleni harcot jelezte az 1948—1955-ig terjedő években. Hogy ez a harc sikerrel járt, bizonyítja az a tény is, hogy 1955-ben a szovjet delegáció a kibékülés és a rehabilitáció szándékával jött Belgrádba.

A mi harmadik forradalmunk az öngazgató társadalomért való harc, amely még a sztálini dogmatizmussal való harc éveiben indult el. Ez a korszak még tart, és az új alkotmány és A társult munkáról szóló törvény meghozatalával csak a legfontosabb útjelzőket rakta le.

A jugoszláv társadalom fejlődésének az útja az öngazgató társadalom fejlődésének az útja. Ez a történelmi út jelzi számunkra a történelem meghódításának az útját, a szocializmus megvalósításának és konkrét kifejlesztésének a világtörténelmi példáját és modelljét is.

A párt ötödik kongresszusának a beszámolója az első összegezése a háború utáni útnak és feladatoknak. Ez nemcsak egy győztes forradalom eredményeit összegezi, hanem a békés újjáépítés korát és feladatait is. A béke éveinek ez a szép programja már egy történelmi válságkorszaknak az árnyékában kezdődik el. Ebben az évben, 1948-ban kezdődik Sztálin jugoszlávellenes hadjárata és az a világméretű kampány is, amelyet az akkor még sztálinista nemzetközi munkásmozgalom folytat Jugoszlávia ellen.

A következő kongresszus 1952 novemberében ülésezik. Ez már a válságból kivezető utat tárja fel. Jugoszlávia kibírta a négy éves sztálini hadjárat minden veszélyét és ostromát. Nemzetközi helyzete is megszilárdult és két évvel korábban, 1950-ben meghozták az öngazgatásról szóló törvényt. A párt ezen a kongresszuson veszi fel új nevét és a Jugoszláv Kommunista Szövetsége lesz. Ez a névváltozás is ki akarja fejezni azt a különbséget, amely fennáll közte és a többi kommunista párt között.

A harmadik, háború utáni kongresszus, a VII. 1958-ban ülésezett. Ez a kongresszus nemcsak a párt életébe hozott sok új és jelentős változást, hanem a jugoszláv társadalom történetébe is. Az előző években meghalt Sztálin, az új szovjet vezetőség pedig eljött Belgrádba, hogy a kibékülést, és a Jugoszláv Kommunista Szövetség rehabilitációját hozza meg. A sztálinista kiátkozás és kiközösítés után mindez nagyon jelentős eredmény volt nemzetközi viszonylatban is. A belgrádi deklaráció 1955-ben és a moszkvai deklaráció 1956-ban ma is a nemzetközi munkásmozgalom nagyon fontos dokumentuma. Ezek az évek nemzetközi viszonylatban is nagyon viharosak és változékonyak voltak. Az 1956-os év nemcsak az SZKP XX. kongresszusát hozta meg, hanem a lengyelországi és a magyarországi eseményeket is. Ez év őszén tört ki a szuezi háború is. Ezen a kongresszuson fogadták el a párt új programját is, amely azóta is a nemzetközi munkásmozgalom egyik legjelentősebb dokumentuma lett.

A következő kongresszus — sorrendben a VIII. — 1964-ben ülésezett. Ez a kongresszus előkészítette a gazdasági reformot, és a további gazdasági fejlődést, valamint megteremtette az európai színvonal felé vezető út előfeltételeit.

A IX. kongresszus 1969-ben egy válságos időszak után ülésezett. Ezt az időszakot a bürokrácia és a nacionalizmus elleni harc jellemezte. Az előző években törtek ki Európa-szerte a diáklázadások, és a nemzetközi

munkásmozgalom is szembefordult a prágai tavaszt elnyomó szovjet intervencióval.

Végül időrendben az utolsó kongresszus az új alkotmány meghozatalának és a munkásosztály előretörésének a jegyében ülésezett.

4.

A válogatott művek második kötete Tito forradalmi tevékenységének és publicisztikájának azt a részét közli, amelyik a munkásosztály és a kommunisták szövetségével foglalkozik.

E kötetben ugyanis helyet kapnak mindazon írások, amelyek e témáról szólnak és 1926 és 1977 között íródtak.

E kötet első cikke 1926-ban íródott és a kraljevicai hajógyárban uralkodó embertelen viszonyokról számol be. Tito itt nemcsak azt írja le, hogy mi és miért történik, hanem nyíltan azt is kimondja, hogy: „A munkásoknak maguknak kell a saját sorsukat a kezükbe venni, mert máshonnan nem számíthatnak segítségre.” (8. old.).

E kötet bemutatja a munkásosztály forradalmi harcát a két háború közötti reakciós rendszerek éveiben a háború és a népi forradalom idején és a háború utáni békés újjáépítés korszakában.

A munkásosztály és a párt történelmi egységét és összeforrottságát Tito mindig a legfontosabb forradalmi feladatnak és állandó társadalmi gyakorlatnak tekintette. A párt harca és társadalmi feladata ezért mindig a munkásosztály érdekeinek az állandó védelmében és kiteljesedésében volt. Ez az általános politikai elv ez a társadalmi gyakorlat a háború után mindig az öniszervező társadalomért való harc formájában fejeződött ki a legjobban.

Az öniszervezés megvalósítása és kiteljesedése a jugoszláv társadalmi fejlődésnek a legfontosabb feladata. Ennek a harcnak a jegyében folyik a párt és a munkásosztály egységét célzó harc is.

Ezt foglalja össze Tito a szerbiai társadalmi-politikai aktíva előtt elmondott beszédében is:

„Azt követeltem, és követelem ma is, hogy a munkásosztály közvetlen befolyást gyakoroljon a Kommunista Szövetségre és a társadalomra általában. Eközben azt kell hangsúlyoznunk, hogy a munkásosztálynak az egész országban egységes érdekei vannak, és nincs külön munkásosztály a köztársaságban és a tartományokban.” (501—2. old.).

Tito elvtárs forradalmi eszméje és gyakorlata is mindig az volt, hogy a párt és a munkásosztály érdekei azonosak. A párt életének a válságos időszakai és nehézségei is mindig abból adódtak, hogy időnként a munkásosztály érdekei és társadalmi szerepe a háttérbe szorultak.

Ez mutatkozott meg az elmúlt években a horvát nacionalizmus által előidézett válságban és a szerbiai társadalmi politikai helyzetben is. Ezért

is tartja Tito oly fontosnak a munkástöbbséget a párt szerveiben, és ezért is hangsúlyozta és sürgette állandóan a pártvezetőségek felfrissítését munkáskáderekkel, illetve közvetlen termelőkkel.

A Kommunista Szövetség egysége csak a munkásosztály egységének az alapján valósítható meg. Ha tehát a munkásosztály mint egységes és hatékony társadalmi erő képezi a Kommunista Szövetség erejét és hatékonyságának az alapját, gerincét, akkor a társadalom fejlődése és az öngazgatás fejlődése is biztosítva van.

5.

A harmadik kötet a nemzeti kérdés és forradalom tematikáját foglalja össze. A kötet első írása 1936-ból való, az utolsó pedig 1977-ben keletkezett.

Jugoszlávia életében és történelmében mindig a legfontosabb és legfájdalmasabb kérdések egyike volt a nemzetiségi kérdés. Ennek a kérdésnek a fontosságát a párt már igen korán felismerte. Ennek a felismerésnek a jegyében hirdette azt, hogy e kérdés helyes megoldásától függ a szocializmus további sorsa is. Tito több alkalommal hangoztatta, hogy a népi forradalom győzelme jelentős mértékben köszönhető annak, hogy a párt már igen korán felismerte a nemzetiségi kérdés fontosságát és azt már az V. országos pártkonferencián helyesen oldotta meg. Ennek a kérdésnek a fontosságát ma csak akkor érthetjük meg igazán, ha tudjuk, hogy a német és olasz, a bolgár és a magyar megszállók mesterségesen is szítani igyekeztek a nemzeti gyűlöletet. Horvátországban, Likában az usztrasák halomra ölték a szerbeket. Aki életben maradt, azt pedig a legjobb esetben át akarták keresztelni pravoszláv hitről katolikusra. Boszniában a csetnikek ezt azzal viszonzták, hogy a horvátokat gyilkolták. A népi forradalom éveiben a nemzeti kérdés helyes megoldása azt eredményezte, hogy a testvériség-egység jegyében a partizánosztagokban együtt harcoltak a szerbek, horvátok és a mohamedánok a megszállók ellen.

A forradalom eszméje és történelmi folyamata egybeforrott a népi és a nemzeti felszabadító harccal. Mivel a fasiszmus eszméje a nacionalizmuson és szélsőséges kapitalista kizsákmányoláson alapult, így hát az ellene vezetett harc is egyidőben volt népi felszabadító harc és egyben a kapitalizmus megszüntetését célzó népi forradalom is.

E harc éveiben született meg az egység, amely nélkül ma már el sem tudjuk képzelni a további történelmi fejlődésünket.

A nemzetiségi kérdést sehol sem lehet megoldani a másik nemzet rovására. Ha az egyik nemzet a maga életét és társadalmi fejlődését nem látja biztosítottnak, akkor szükségszerűen jönnek létre a sértett nemzeti öntudatból, a nacionalista kilengések, túlzások és a más nemzet életébe

való beavatkozás tendenciái. Így jön létre az a láncolat, hogy az egyik nacionalizmus táplálja és elősegíti a másik nacionalizmust.

A nacionalizmus elleni harcot ezért egyforma következetességgel kell végigvinni mindig és mindenhol. Minden nemzetnek a maga nacionalizmusával kell felvennie a harcot. Ha minden nemzet a maga nacionalizmus ellen folytat eredményes harcot, akkor ennek az eredményeként egy történelmi folyamatban elhalványul és végül el is tűnik majd a nacionalizmusnak a mai formája, embertelen mivolta.

A párt egész eddigi forradalmi útja azt is bebizonyította, hogy a nacionalizmus sohasem vert mély gyökeret a munkásosztályon belül. A nacionalizmus mindig a kispolgárságnak, a hivatalnoki és középosztálynak volt a társadalmi betegsége. Ezért ha a munkásosztály egységére alapozódik a párt egész forradalmi irányvonala, akkor a nacionalizmus nem terjedhet el.

6.

E gyűjtemény negyedik kötete az öngazgatás kérdéseiről szól. A kötet első írása a jugoszláv történelmi fejlődés egyik legfontosabb dokumentuma. Tito elvtárs a szkupstina ülésén 1950. július 26-án terjesztette be az öngazgatásról szóló törvény javaslatát, és ennek a javaslatnak a megindoklásában vázolta fel e törvény történelmi jelentőségét, amely határkövet jelentett a jugoszláv társadalom fejlődésében.

A történelmi fejlődés fényében ma már teljes jogú igazságként, nagyjelentőségű tényként kell értelmezni ennek a beszédnek a bevezető szavait, amelyben Tito arról beszélt, hogy a szocialista fejlődésünk egyik legfontosabb törvényéről van szó.

Hét évvel később az öngazgató országok kongresszusán 1957-ben Tito már elmondhatta, hogy a gazdasági fejlődésünk nehézségeit azért is sikerült olyan eredményesen leküzdeni és túlhaladni, mert a munkásosztály öntudata és az öngazgatásban való részvétele lehetővé tette, hogy a legnagyobb problémákat is sikeresen megoldjuk.

Az öngazgatás első lépéseit, első nehézségeit elemezve Tito igen helyesen meglátta azt is, hogy az öngazgatás a munkásosztály legnagyobb történelmi iskolája. És hogy a dolgozók társadalmi tapasztalata és öntudata csak növekedni és erősödni fog az öngazgatás társadalmi gyakorlatában, mert ennek a gyakorlatában a munkásosztály nemcsak új tapasztalatokkal fog gazdagodni, hanem állandó serkentést, állandó ösztönzést is kap műveltségének és tudásának a gyarapítására.

Az elmúlt két évtized társadalmi eseményei azóta bebizonyították, hogy a társadalmi öngazgatás nemcsak a legjobb serkentő és irányítóerő, hanem olyan tényező is, amely állandóan biztosítani tudja a törté-

nelmi fejlődésnek, a haladásnak a folytonosságát és biztos garanciát jelent a társadalmi válságok és megrekedések ellen.

Az öngazgatás fejlődése messzemenően bebizonyította azt, hogy a munkásosztály társadalmi szerepe és társadalmi aktivitása adja meg a társadalom szocialista fejlődésének a legbiztosabb mércéjét és garanciáját. Ezért is mondhatjuk el, hogy a proletárdiktatúra fogalma a jugoszláv társadalom fejlődésében a társadalmi öngazgatás formájában konkretizálódott. A társadalmi öngazgatásban valósítja meg a munkásosztály a maga uralmát a maga szabadságát és társadalmi felelősségét. Az öngazgatás társadalmi folyamatának az a célja és értelme, hogy a társadalom teljes egészét áthassa, behatoljon minden részébe, porúsába, és átformálja azt.

Ennek a történelmi útnak, történelmi példának a kialakításában és társadalmi irányításában mindig döntő szerepe volt Titónak, aki a társadalmi öngazgatás eszméjének a kezdeményezője, serkentője ellenőrzője és állandó gondozója volt. Jugoszláviában ezért az öngazgatás eszméje és Tito forradalmi tevékenysége egyet jelent.

7.

E gyűjtemény utolsó, ötödik kötete Jugoszlávia külpolitikájával foglalkozik, amely a függetlenség és az el nem kötelezettségért folyó harcban jutott kifejezésre. Ez az a harmadik út, amely tagadja a nagyhatalmak külpolitikai rendszerét, és igyekszik világméretben egy olyan külpolitikai vonalat kialakítani, amely független a nagyhatalmi politikától. E politika általános alapelve, hogy minden népnek, minden országnak magának kell kialakítani a maga érdekeinek és lehetőségeinek megfelelő politikai rendszert és szabadon, önállóan kell megvalósítania a maga társadalmi és politikai berendezését.

Ez a politika nem a passzív egymás mellett élésnek, nem a dolgok néma tudomásulvételének a politikája, hanem a harmadik világ országainak az együttműködését, kölcsönös segítségét feltételezi. Amikor Jugoszlávia ezt a politikai irányvonalat meghirdette és megalapozta, akkor ez számára nemcsak lehetőség volt, hanem egyben bizonyos történelmi kényszer, történelmi szükségszerűség is. Jugoszlávia mint szocialista ország nem tartozhatott a kapitalista világrendhez, de a saját útját járva egyben súlyos ellentétbe kényszerült a többi szocialista országgal. Így kénytelen volt a politikai önállóságnak és önrendelkezésnek ezt a politikai vonalát kiépíteni és általános politikai rendszerré fejleszteni. Amikor a harmadik világnak ez a politikai irányvonala az 1955—56-os években megszületett, és megformálódott Tito, Nasszer és Nehru személyes megbeszélései és tanácskozásai alkalmával, akkor még csak egy történelmi kezdeménye-

zés volt, amelyről a nagyhatalmak propagandája azt jósolta, hogy erőtlen és izolált jelenség fog maradni.

De a történelem azóta bebizonyította ennek az irányvonalnak nemcsak a helyességét, hanem életrevalóságát is. Az el nem kötelezett országok első konferenciáján Belgrádban 1961-ben még csak 26 állam volt jelen. A következő találkozáson Kairóban (1964-ben) már 47 ország képviselője vett részt. A harmadik konferencián Lusakában ez a szám 54-re emelkedett. Míg az el nem kötelezettek negyedik találkozásán Algerban 1973-ban már 75 ország képviselője hirdette e politikának a létjogosultságát.

Ez a gyorsan növekvő taglétszám egyúttal azt is jelezte, hogy az Egyesült Nemzetek Szervezetében is többségbe kerültek ezek az országok, és hogy nélkülük egyetlen fontos dokumentumot, határozatot sem tud megszavazni és meghirdetni a világszervezet. Ezt a növekvő tendenciát csak megerősítette a colombói értekezlet, ahol már 86 ország képviseltette magát.

Ez a politikai irányvonal azóta is erősödő és terjedő tendenciát mutat. Ennek a politikai irányvonalnak az igazságát és történelmi szerepét ma már tisztán látják azok is, akik néhány évvel, vagy évtizeddel ezelőtt még kételkedtek benne, vagy több-kevesebb szkepticizmussal tekintettek erre a politikai koncepcióra, amely a történelmi fejlődés folyamatában megerősödött és világtörténelmi tényezővé és hatóerővé vált.

8.

Tito elvtárs válogatott műveinek e gyűjteménye mintegy 2700 oldalon ad válogatást Tito eddig ismert és hozzáférhető műveiből. Habár ez a válogatás sokban módosítható és gazdagítható, kiválóan alkalmas arra, hogy a teljes művek hiányában mindenki számára áttekinthetően és világosan adja közre Tito legfontosabb eszméit és gondolatait. Ez a válogatás tehát a jól megszerkesztett és hasznos kézikönyv szerepét hivatott betölteni azok számára, akik a jugoszláv társadalmat, korunk eseményeit, jelenségeit és a szocializmus mai helyzetét, valamint történelmi fejlődésének távlatait akarják megismerni, megérteni.

Ez a válogatás társadalmunk és történelmünk fejlődésének egyik legfontosabb dokumentuma, olvasókönyve és történelmi útjelzője is egyúttal.